

A ROMÁNOK TELEPÍTÉSEI KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ERDÉLYI TELEPÍTÉSEKRE.)*

I

1. A telepítési tevékenység változatos formái közül valamelyiket ma már minden modern állam ismeri. Általa az állam elsősorban faji vagy nemzeti, régebben inkább gazdasági vagy szociális célkitűzéseit kívánja megvalósítani. A telepítés célkitűzéseiben mindig fel lehet ismerni azokat a körülményeket, adott

¹⁾ Az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga Kisebbségi Szakosztályának 1942. évi pályázatán pályadíjjal kittüntetett munka

állapotok kényszerítő hatásait, melyek mint okok váltották ki a telepítési tevékenységet. Az adott szükségletek, a követett célok s az igénybevett eljárás mód rendkívüli változatossága miatt igen sokféle telepítés van. Esetről-esetre kell megvizsgálni minden telepítésben a körülményeknek ezt a változatosságát, hogy megállapítható legyen a jellegét megadó sajátosság s objektív értékeléssel legyenek megmérhetőek a telepítés eredményei is.

A telepítésnek: múltja van. A történelemben vannak adatok arról, hogy a járványokat, háborúkat, betöréseket követő népességcsökkenés, a szociális feszültségeit feloldó elvándorlás hogyan lett oka egy-egy országrész, tartomány vagy megye elnéptelenedésének. Az uralkodók vagy fejedelmek, de úgyszintén a nagy hűbérurak is ilyen állapotok előállásakor sokszor nagyvonalú telepítéssel igyekeztek ezeket az elhagyott területeket újra emberekkel benépesíteni. Érthető, hogy minden intézkedést megtettek olyankor, amikor szükségét látták, mert a lakatlan terület egyúttal terméketlen is volt s ebből kifolyólag értéktelen, jövedelemszerzésre is alkalmatlan. Minderre a legjobb példát Európában a magyar történelem adhatja. Ismeretesek azok az okok, melyek az ország egyes vidékeinek vagy sokszor egy egész országrésznek az elnéptelenedését váltották ki s ezzel olyan helyzetet teremtettek, melyben magyaránú telepítési tevékenységre volt szükség.

A román fejedelemségek kialakulása és történelmi fejlődése során is fordultak elő olyan, a mi helyzetünkkel jóformán teljesen egyező körülmények, amelyek miatt hasonló természetű telepítésekre került sor s amelyek — sok esetben a telepítési emberanyag magyar volta miatt — a magyarságra nézve egyáltalában nem voltak közömbösek. Az ilyen telepítések egvrésze *hozzátelepítés* volt csak, melyek a falvak egész sorának lassú, vagy hirtelen elnéptelenedése után növelni, vagy helyreállítani igyekeztek a népesség előző számbeli állapotát. A román falvak és vidékek elnéptelenedését előidéző okok között a háborúkat és járványokat is megtaláljuk, de aránytalanul többször volt ennek oka az embertelen szociális körülmények minduntalan való bekövetkezése. Ezt bizonyítja az is, hogy különösen sokszor fordult elő a határmenti vidékek népességének kivándorlás folytán való megfogyatkozása s emiatt sok volt a határmentére irányuló telepítés is.

2. Románia 1866. évi első alkotmányának megszavazása alkalmával került sor annak az alkotmányjogi tételnek a megvitatására és beiktatására, mely máig is kiható érvénnyel intézkedik a romániai telepítés emberanyagának etnikai eredetét illetően. A kérdés megvitatására az a Romániában különben egyetlen magántelepítési kísérlet adott alkalmat, melynek keretében néhány évvel az alkotmány megszavazása előtt német telepéseknek az országba való behozatalát és telephelyhez való juttatását kísé-

relték meg. Az alkotmánynak igen fontos tételévé lett az az ekkor született határozat, mely kimondja, hogy a román államhatárolom területére csak román eredetű és etnikumú elemeket lehet letelepíteni. Az 1866. évi alkotmánynak ezt a szakaszát változatlanul megőrizték a törvényhozók Románia minden alkotmányában s megtalálhatjuk Nagyrománia 1923. évi alkotmányában, éppen úgy, mint II. Károly király 1938. évi februári alkotmányában.

A kérdés eredete az 1859. évre nyúlik vissza. 1859. őszén ugyanis egy bécsi német magántelepítési társaság és egy bizonyos *Josif Aritonovici* nevű egyén között szerződéses megállapodás jött létre, melyben ez utóbbi arra kötelezte magát, hogy 2500 észak-németországi német családnak a Havasalföldön való letelepedését kieszközli. Aritonovici gondolatát többen felkarolták s a tervek keresztülvitelét több nagybirtokos közösen összefogva minden eszközzel igyekezett elősegíteni. Joan Alexandru Filipeseu nagybirtokos, az akkori román belpolitikai élet ismert vezető alakja *Ilfov* és *Jalomila* megyei birtokain 300 családnak ajánlott fel telephelyet. C. N. Brailoiu, Joan Vladioianu és mások ugyancsak szükségesnek tartották a külföldi tanultabb s nagyobb mezőgazdasági műveltséggel rendelkező elemek elhelyezését Vlasca, Teleorman és Dőlj megyei birtokaikon. Aritonovici és társai, a román közéletben nagy szu repet játszó nagybirtokosok be is nyújtották a kérvényt a *Közigazgatási Tanács*hoz (Consiliul Administrativ). Kérésükben a *Szervezeti Szabályzat* (Regulamentul Organic) 108. és 379. szakaszára hivatkoztak, melyek az idegenek betelepítésének körülményeiről intézkednek. A folyamatok lendületes szavakkal írták le azokat a bizonyosan bekövetkező előnyöket, melyek ebből a telepítésből származni fognak. Aritonovici a kérvényben más államok ilyen tevékenységére hivatkozik s rámutat arra, hogy amíg azoknak ez annyi áldozatukba kerül — s mégis hajlandók rá — addig „minálunk viszont mindezeket bármiféle kiadás nélkül véghez lehet vinni.“ A telepesek nagyobb mezőgazdasági műveltségük folytán példakép fognak a román parasztok előtt állani, akik eltanulhatják az eredményesebb termelési módokat s kis idő múlva „a Dunát a mi termékeinkkel meg rakott hajókkal látnánk befedve... a mi országunk pedig . . . egy második Elderadó lenne.¹⁾ Kérvényében Aritonovici — nyilván a német telepítések tapasztalatait és addig már kialakult gyakorlatát is ismerve — előadja, hogy a telepesek lemondanak német állampolgárságukról, minek fejében viszont a román államnak számukra 10 évi adómentességet kell biztosítania és engedélyt kell adnia, hogy mezőgazdasági eszközeiket vámmentesen hozhassák be az országba. Mindezen felül megkívánta, hogy a telepesek ne soroztassanak be katonának és mindazokat a jogokat háborítatlanul gyakorolhassák, amelyek hivatásuk teljesítésére szükségesek.

Aritonovicinak és társainak ez a kísérlete egy akkori igen érdekes törekvése világít rá. Néhány évvel ezelőtt ugyanis Ausztria megkísérelte, hogy a Fejedelemségek egyes vidékeire németeket vigyen s azokkal az országot betelepítse. A telepítési tevékenység néhány szakemberét a terv végrehajtói a Fejedelemségekbe is küldték, hogy azok ott egy ilyenirányú terv^r gyakorlati megvalósításának lehetőségeit vizsgálják meg és arról tegyenek jelentést. A vállalkozást a megbízottaknak „zajtalanul“ kellett volna véghezvinniök, nehogy működésük az oroszok figyelmét felkeltse. A tanulmányútra kiküldött szervezőknek befolyásos embereket kellett volna a vállalkozás számára megnyerniök, s azok közbelépése útján kellett volna kijárni azt, hogy a törvényhozás olyan törvény meg-

¹⁾ D. P. Martian: Colonisti germani in Románia. TI. kiadás, Bucuresti, 1871. 14. l.

alkotásához járuljon hozzá, mely idegenek számára is megengedi a föld-szerzést.⁵⁾

Aritonovici kérdésével kapcsolatban a *Comisia Judecatorească*, a törvényhozás igazságügyi bizottsága jogi és politikai kifogásokkal élt s indoklásában hivatkozott a Szervezeti Szabályzat idézett szakaszaira s egyben azoknak más értelmezését adta. A bizottság véleménye szerint u. i. a megfelelő szakaszok azzal az intencióval kerültek a törvénytárba, hogy megkönnyítsék a Fejedelemségekben nélkülözött kereskedő s fő'eg iparos elemek letelepedését, házhelyeknek, Városi ingatlanoknak, foglalkozásuk üzéséhez szükséges ipari és kereskedelmi telephelyeknek a megszerzését. Az igazságügyi bizottság felfogása szerint a Szervezeti Szabályzat 108. és 379. §-ai kizárólag városi ingatlanok idegenek által tulajdonként való megszerzéséhez járulnak hozzá s vidéki, mezei ingatlanok foglalására a szakaszok engedélyt nem adnak. Politikai szempontból sem tartotta az igazságügyi bizottság megengedhetőnek az engedélyben keretekhez való hozzájárulást, mert — ahogy az indokolás mondja — „a mi politikai jogaink ma is a tulajdonjogra alapozódnak s ha mi abban a helyzetben, amelyben most találhatunk, megengednénk idegeneknek azt, hogy országunkban földet vásároljanak, ezáltal megnyitnánk az utat arra, hogy közvetve fokozatosan minden birtokon ők legyenek az urak.“³⁾

A törvényhozásban az igazságügyi bizottság jelentése ellenére is megvolt az igyekezet — a nagybirtokosok befolyására — hogy a kérvényben foglaltakhoz hozzájáruljon.

Mégis az érdekeknek szembenállása s a véleményeknek ez az ellentétessége kiütközött az 1866. évi alkotmány törvényhozási tárgyalásakor. Egyik oldalon a nagybirtokosok állottak s minden áron arról igyekeztek meggyőzni a törvényhozás tagjait, hogy a külföldről behozott telepésekkel, szorgalmas, tanúit és művelt földművesekkel kellene benépesíteni az ország egyes vidékeit, hogy ezzel együtt egy magasabb műveltségben megvalósult életformát is a legjobb eszközzel — a példa közvetlenségével — terjesszenek. Akadtak a kérdéshez hozzászólók közt olyanok is, akik az idegen telepítési elemek kizárását nemzetgazdasági és nemzetbiológiai szempontból tartották károsnak s azzal érveltek, hogy „ez az abszolút probibició a mi nemzeti és gazdasági kárunkra van“. Állásfoglalásukat azzal okolták meg, hogy a népesség állományának növelése az idegen elemek asszimilálása által is kívánatos, sőt szükséges, ennek pedig legjobb módja a betelepítés. A másik oldalon a végül is győztes képviselők álláspontját hirdető felszólalók viszont nemcsak a német, hanem minden idegen elem abszolút és teljes kizárását hangoztatták. A román királyság alkotmányában az a határozott tétel, mely a nem román elemek betelepítése elől tökéletesen elzárkózik, Aritonovici kísérletére vezethető vissza s eredetét onnan veszi.⁴⁾

Az ilyen körülmények közt létrejött alkotmányjogi tétel változatlanul került át Nagy-Románia első, 1923. évi alkotmányába

2) D. P. Martian: I. m. 6—8. 1.

3) 1). P. Martian: i. m. 8 1.

4) *Constantin C. Angelescu*: Izvoarele Constitutiei Romane dela 1866, Bucuresti. 1926.

is⁵⁾ (is ebben a tormában őrizte meg II. Károly király 1938, évi februári alkotmányának 3. különálló szakasza is⁶⁾). A telepítés kérdésével foglalkozók minduntalan kitérnek erre az alaptörvény erejével és jellegével ható alkotmányjogi tételre s megszavazását fenyegető „nagy nemzeti veszedelem“ sikeres elhárításának tartják. Ebből a tételből kifolyólag — mely egyébként tökéletes ellenítetben áll a román állam által aláírt és a nemzeti kisebbségek védelméről szóló szerződésnek szellemével — Nagy-Románia egész telepítési emberanyaga kizárólag román volt s mint telepes egyetlen egy nem román etnikumú földműves sem jutott telep- helyhez.

II.

A következő II. fejezetben szerző megemlíti, hogy a román agrárviszonyok és a vele szorosan kapcsolatos szociális körülmények alakulása elüt a középeurópai fejlődéstől s hozzá hasonlítani csak az orosz viszonyokat lehet. A 19. század elején egyszerre ment végbe a Dunai Fejedelemségekben az az átalakulás, melynek folyamán a pásztorsországból agrárország lett. 1864-ben szabadították fel a jobbágyságot, amit Cuza államcsinnyel eszközölt és élesen szembe helyezkedett a bojárokkal. Ezzel kapcsolatban nyomban rendezni próbálták az agrárkérdést, de a megszavazott földtörvény a nagy tömegek helyzetén mit sem változtatott. Ámbátor a törvényben találunk rendelkezéseket, melyben a földhöz juttatásból kimaradt létegekről külön intézkedik. 1878-ban az újabb külpolitikai változások nyomán körrendeletben igyekeztek a végrehajtási utasításokat életbeléptetni. Az akkori Románia parasztnincstelenjeinek adatait nézve kitűnik, hogy nem egészen 50.000 parasztcsalád földhözjuttatása a rászorultaknak Legfeljebb 1/10-ét emelte embersorsra. Újabb telepítési törvényeket hoztak 1881-ben és 1886-ban. 1880-ban az előző évi parasztforradalmak után még hatásosabb intézkedésekkel vélték az ország nyomorgó földműves lakosságán segíteni. Szerző idézi *Gh. Ionescu-Sisesti* írását, aki szerint ez alkalommal együttvéve 104.206 parasztcsalád jutott 518.588 hektár föld birtokába. A telepítések egyébként a kitűzött célt egyáltalán nem tudták elérni.

2. Különálló, sajátos céljai, valamint a végrehajtásnak is az általánostól elütő sajátossága miatt a román mezőgazdasági telepítés önálló fejezetét alkotja a Régi-Dobruzsza betelepítésére irányuló tevékenység. Románia ezekhez a területekhez az 1877. évi orosz-török háborút lezáró san-stefanoi béke, illetve az 1878. évi berlini egyezmény határozatai értelmében jutott, kárpótlásul az Oroszországnak átadott délbeszarábiai területekért. A területi annexió után a román államhatalomnak állandó törekvése volt, hogy ezeket a területeket a román állam keretei közé integrálja. Az országhoz csatolt új tartomány az általános államigazgatási feladatokon kívül két különleges problémát jelentett: egyrészt a régi török birtoklási fennmaradás és módosítások felszámolását, másrészt a túlnyomóan bolgárok által lakott területek román elemekkel való benépesítését. A telepítés által követett célok közt első ízben szerepelt a nacionalizálási törekvés és itt alakultak ki azok a hagyományok, melyek az első világháború után Nagy-Romániában a telepítés anyagában éppen a nacionalizálás jegyében folytatódtak.

⁵⁾ *Desbalerile Adunarii Nationale Constituante al Deputatilor. Mo-
*o*nitorul Oficial, 1923. 50. sz.*

⁶⁾ Az alkotmány harmadik szakasza így szól: „Románia területére idegen fajú (ginta straina) népelemet telepíteni nem lehet.“

A románok a birtoklási módozatokat egyelőre érvényben hagyták s az 1877. évi április 11-én érvényben levő török jogok és szokások értelmében gyakorolták. A román törvények és szokások életbeléptetésére csak 4 év múlva, az 1882. évi április 3-i törvény alapján került sor. A földbirtokpolitikai jogviszonyok rendezése során először az állami földtulajdonosok régi viszonyait változtatták meg. Ez alkalommal a török telepeket kényszerítették telephelyeik elhagyására, miáltal a román állam kiterjedt és gondozott telepes-üzemek birtokába jutott. A törvény három ilyen kategóriát tüntet fel. 1. Állami kisajátítás alá került azoknak a volt török telepeseknek a földje, akiknek tulajdonjogát a románok által kibocsátott törvény megszüntette, vagy amelyeknek igazolását a telepesek nem is kérték. 2. Másodszor azokat a földeket sajátították ki, melyeknek birtokosai az utolsó 3 év folyamán nem törlesztették a telepítési járadékot. 3. Végül harmadszor a román állam tulajdonába kerültek azok a földek, melyek 1877. április 11-én a török állam tulajdonában voltak. Ezzel egyidőben állami tulajdonná nyilvánították az erdők, bányák és halastavak.

Az államnak tehát telepítési tervei keresztülvitelére rendelkezésére állottak a nagyterjedésű területek. A telepítés végrehajtását a földművelésügyi minisztériumra bízták, általános jellegű szabályozását viszont jogi természetű intézkedéscsökkentéssel végezték. A földművelésügyi minisztérium 3, 10, 100 és 1000 hektár kiterjedésű egységekben bocsátotta áruba kizárólag román földművelők és katonák számára az állam tulajdonába került földeket. A kis, három vagy tíz hektár terjedelmű földek 00 lej hektáronkénti árban kerültek eladásra és 20 évig terjedő részletekben voltak kifizethetők, míg a nagyobb, 100 és 1000 hektáros birtokokat árverésen adták el és a vételárat 30 év alatt kellett egyenlő részletekben letörleszteni. A telepeseknek 3 évig nem kellett adót fizetniük. A földművelésügyi minisztérium kötelezettséget vállalt arra, hogy a lakóházak és a gazdasági épületek felénítésére szükséges építkezési anyagokat kedvezményes áron bocsátja a telepesek rendelkezésére.

A törvény a telepesek személyére vonatkozó utasításaiban „román földművelőkről” és „mezőgazdasági családokról” beszél. A letelepedni kívánó elemek csak akkor juthattak egy-egy telephelyhez, ha az általánoságukban meghatározott feltételeken kívül a minisztertanács külön engedélyével is rendelkeztek. Külön érdekessége ennek a telepítési tevékenységnek, hogy először ekkor merült fel a külföldi, főleg bánági és macedóniai románok „hazatelepítésének” terve, anélkül azonban, hogy tényleges megvalósítására is sor került volna.

A Régi-Dobruzsza betelepítését külön kedvezmények is támogatták. Az 1888. évi január 9-i törvény ezért megengedi, hogy a hadseregnek legalább 12 évet szolgált altisztjei teljesen ingyen a határvidéken 20 hektáros, a tartomány belsejében pedig 15 hektáros üzemekhez jussanak. Erre az intézkedésre azért volt szükség, mert a tartomány betelepítése nem haladt a megkívánt mértékben. A nyújtott kedvezmények rendkívüli méretére jellemző, hogy a hadsereg altisztjei az ország más tartományaiban egyébként ugyanolyan körülmények között csak 6 hektáros birtokhoz jutottak. Mindezenfelül még építkezési anyagot, egy ekét, egy szekeret és két tehenet is ingyen kaptak a telepesek. A telepes birtokokat sem bércadnj, sem eladni nem lehetett.

Újabb, ugyancsak a katonaság kötelékéből kilépő elemekkel végrehajtott telepítés az 1903. évi április 2-i törvény keretében történt. Az 1888. évi törvény alapján megejtett telepítés eredményeit nem közölték, de az 1903. évi telepítés eredményei rávilágítanak az előbbi sikertelen voltára is. 1903 és 1916 között Tulcea megyében 1700. Constanta megyében pedig 2650 telepes család kapott szántóföldet és házhelyet, míg az állam majdnem két és félmillió lejt fordított a telepesek támogatására. Ezenkívül 1883 és 1913 között Régi-Dobruzsában összesen 493 telepes család helyezkedett el, akik közül mindössze 15 család kérte a határmen-

téré való betelepedéshez az engedély kiadását. A telepítés összesen 3537 hektár területet vett igénybe.⁷⁾

„A dobrudzsai telepítéseket általában olyan körülmények határozták meg, amelyek nem jelentik valamely belső telepítési tevékenység igazi okait — írja *Ioan Iaworschi*.⁸⁾ — Nem annyira a szociális természetű érdekek, mint inkább a gazdasági és *nemzeti* jellegű érdekek voltak azok amelyek megszabták ennek a tartománynak a betelepítési politikáját \ A állam vezetői azért törekedtek a tartomány benépesítésére, hogy „ezáltal fokozzák a gazdasági élet lendületét és megerősítsék a román elemet egy olyan vidéken, ahol a kisebbségi lakosság elég számos volt.“ A telepítés célja a föld nacionalizálása volt. Dobrudzsát a külpolitikai viszonyok szerencsés alakulása s a Duna deltájának uralmához, fűzött nemzetközi hatalmpolitikai érdekek miatt kapcsolták Romániához, az állam vezetői pedig minden eszközzel arra törekedtek, hogy egy ilyen fiktív jupon alapuló uralom biztosítására etnikailag is megalapozott viszonyokat teremtsenek

A követett célokat azonban nem sikerült elérni. A telepesek közül nagyon sokan csakhamar lemondtak a nekik biztosított jogokról és kedvezményekről, míg a valóiában oda is költözött telepesek vagy nem voltak a földművelésben nevelkedett és képzett elemek, vagy nem rendelkeztek a legszükségesebb mezőgazdasági felszereléssel és állatállománnyal sem. Nagyon sokan voltak olyanok, akik nem tudták kifizetni az csedé kés részleteket, s emiatt kilakoltatták őket.

Sajátságos, hogy a Régi-Dobrudzsza betelepítése olyan sorozatos hibákra, visszaélésekre, hozzá nem értésre és nemtörődömségre vet fényt, amely a romániai viszonyokat ismerők előtt is különösnek tűnik. A közigazgatási hatóságok és az állami intézmények, vagy szervek közreműködése, egy-két utazgató mérnök, a földművelésügyi minisztérium állandóan változó és hozzá nem értő kiküldötteinek tevékenysége olyan sajátságos esetekkel tarkította ezt a telepítési eljárást, mely minden telepítés történetében páratlan. A telepítések egy vizsgálója megállapította, hogy az 1903. évi igazolás alkalmával rengeteg telepest kilakoltattak s legtöbbjét nem a törvényben feltüntetett körülmények miatt. A kilakoltatott telepesek száma 1903-ban 3017 volt, míg ezáltal újra 38.000 hektár terjedelmű telepesbirtok szabadult fel.) I. Roman a közigazgatási hatóságok visszaéléseire panaszkodik, mások viszont arra mutatnak rá, hogy a vásárló telepesek visszaélései nem ismertek határt. Így megtörtént az, hogy voltak olyanok, akik nem a létező nevekre, sőt állataik nevére is kieszközölték a vásárlási jogot és az államszegélyt.¹⁰⁾ Gondoljuk meg azt, hogy a törvények értelmében a letelepedéshez és a vásárláshoz a minisztertanács engedélyét is el kellett nyerni. Máshol megtörtént az, hogy a bíró, aki a telepesek ellenőrzésével volt megbízva, saját magát is az „eltűntek rovatában tüntette fel.¹¹⁾ Ami pedig a katonai elemekkel végrehajtott telepítést illeti, a beszámolók „kétségbeejtő“nck mondják az eredményeket. Egy román újságíró, aki beutazta a telepeket és több sajtóközleményben tárta fel a visszaosságokat, azzal fejezte be tudósítását, hogy olyan „telepesekkel , akik az őslakóktól kénytelenek, mint valami koldusok, egy darab kenyérért és azok istállójában éjjeli szállásért könyörögni, Dobrudzsza románizálását végrehajtani nem lehet.¹²⁾ Egy aktív tiszt arról számol be, hogy a Dobrudzsába küldött leszerelt katonák közt a nagyobbik részt „volt ki-

⁷⁾ *Constantin P. Rotaru*: Reformelv Agrare din Dobrogea-Veche (1878—1930) Sepsiszentgyörgv, 1930. 70. I.

⁸⁾ *Ioan Iaworschi*: Colonizürile in Rumania, (asi. 1937. 49—50 i.

⁹⁾ *Ioan N. Roman*: Studiu a supra proprietatii rurale din Dobrogea, Constanta, 1907.

¹⁰⁾ *M. Vladescu-Olt*: Improrietüririle in Dobrogea. ti) *Constantin N. Sarry*: Proprietatea rurali din Dobrogea. Constanta. 1907 13. 1.

¹¹⁾ Idézi *Constantin N. Sarry*: ugyanott 29. i.

kötői munkások, szolgák, apródok és harmadrangú választási kortesek alkották¹³⁾ *Iorga Miklós* találó szavakkal összegezte Régi-Dobruzsza betelepítésének eredményeit, mikor Új-Dobruzsza új állami megszervezésének 1930. évi parlamenti vitájában ezt mondta: „Megtanulhattuk volna Régi-Dobruzsza betelepítésén, hogy mit jelent egy elhibázott telepítés¹⁴⁾”

Érdekes adatokat kapunk ezután a Casa Rurala működéséről. A 19. sz. végén megszűntek az állami telepítések, azonban szükségét érezték egy olyan intézmény megalkotásának, mely az agrárviszonyok javítását tűzi ki működése céljául. Az alapszabályok szerint legfőbb feladata a földet vásárolni akaró parasztok hiteligényeinek kielégítése. A szervezet részvénytársaság formájában alakult meg s hitelintézetként működött. 1916-ig állt fenn és majdnem két évtized alatt 109 nagybirtokot vásároltak meg 127.263 hektár terjedelemben. Működésében dicséretesnek mondható, hogy pl. olyan szempontokra, mint a felvásárolt földek talajjavítása, is figyelemmel voltak. Üzletileg a vállalkozás szép eredményt ért el: 300 lei névértékű részvényeinek árfolyama 1912-ben már 2000 lei volt. Az intézmény megalkotása a romániai telepítések történetében haladást jelentett, csak a parasztság érdekeit nem vette kellő mértékben figyelembe.

III.

1. A háború előtti Romániának az első világháború utáni békeszerződések három új tartományt juttattak: *Erdélyt*, (az ú. tv. kapcsolt részekkel, mint a *Bánság*, *Máramaros* és a *Partium*: ez utóbbit a román források legtöbbször *Körösvidék* néven emlegeti). *Bukovinát és Beszarábiát*. Ezt megelőzően az 1913. évi második Balkánháborút lezáró bukaresti béke Románia uralma alá helyezi Dobruzsza két újabb megyéjét, az ú. n. Quadrilatert. (A román források ezt a területet nevezik *Új-Dobruzsának*, megkülönböztetésül a san-stefanói béke, illetve a berlini egyezmény által megszervezett régi Dobruzsától.) Az ily módon előállott Nagy-Romániában az agrárviszonyok különbözősége mutatta a legjobban, hogy az új ország nem egységes, szerves és egyazon történelmi háttérű fejlődés eredménye. Az ország vezetőinek legnagyobb gondja az ország egységesítése volt. Mindenáron olyan viszonyokat kellett teremteni, amelyek elmosódottakká teszik az elütő, sajátos történelmi, mezőgazdasági és szociális fejlődés jeleit. Ennek véghezvitelére volt hivatott az *agrárreform*. A rosszul elgondolt és rengeteg visszaéléssel végrehajtott agrárreform révén az új tartományok is részesévé lettek annak az intézményes szociális válságnak, mely az Ókirályságban hagyományos volt. A mezőgazdasági és a szociális életformák szerkezete között a legnagyobb különbség Erdély és az Ókirályság viszonyában volt s ezért az agrárreform Erdélyben okozta a legnagyobb válságot is. Az agrárreformot kiegészítő tevékenység volt Nagy-Romániában a me-

¹³⁾ Ugyanott, 23. l.

¹⁴⁾ *Diseurs la fegea pentru organizarea Dobrogei-Noua din 1930. Monitorul Oficial* 94. sz. 1930 november 20.

zőgazdasági telepítés, mely kisebb arányokban ugyanazokat a célokat követte és ugyanazokat az eljárásokat vette igénybe, mint az agrárreform. Nagy-Románia telepítési politikáját is az elfogultság és nemzeti érdek vezette.

A Romániához csatolt területek közül az annexiót megelőzően két tartományban végzett az uralkodó államhatalom telepítést: Beszarábiában és Erdélyben, beleértve a bánági részeket is. Még mielőtt a nagyromániai telepítések elemzését részletesen megkezdénénk, előbb megvizsgáljuk a beszarábiai telepítéseket, mert ezek is befolyással voltak a nagyromániai telepítések célkitűzéseire és irányára. Az erdélyi magyar telepítéseket kiterjedt és nagy irodalom tárgyalja, ismert és hozzáférhető volta miatt csak azokra a veszteségekre térünk ki, amelyeket a románok telepítései a magyar telepeseknek okoztak.

Besarábiában a Romániához való csatolást megelőző évszázadban az orosz uralom alatt nagyarányú telepítés folrt. Amikor a tartomány 1812-ben orosz uralom alá került, egyúttal hatalmas kiterjedésű lakatlan területek jutottak az állam tulajdonába. Elsősorban gazdasági szempontok kívánták meg, hogy ezeket a lakatlan voltak miatt műveletlen és hasznot nem hajtó területeket az állam benépesítse és ezáltal termő területekké tegye. Évéggett különböző kedvezményeket ígértek azoknak, kik hajlandók ezeken a területeken letelepedni. A telepítés szempontjából elsősorban a Duna torkolatától északra elterülő vidékek jöttek számításba, mert itt a tatárok kivonulása után nagy területek szabadultak fel. Az orosz hatóságok a telepítéssel elsősorban gazdasági célkitűzéseket követtek. Legfőképp emelni igyekeztek a mezőgazdasági műveltség színvonalát s ezért külföldi, németországi és svájci telepeseket hoztak be ezekre a vidékekre. A román források szerint a telepítéssel az oroszok ezeknek a területeknek az elorosztását akarták végrehajtani, márpedig — amint látni fogjuk — leginkább külföldi és nem orosz telepes emberanyaggal végezték a telepítést. Noha ez sokkal több fáradtsággal, költséggel és áldozattal járt, mint a közelben, vagy az éppen Besarábiában lakó oroszok letelepítése, mégis inkább hozták a svájci és németországi telepeseket, mert azial egyútt a magasabb mezőgazdasági műveltséget akarták Besarábiában is meghonosítani.

Az első német telepesek 1814-ben költöztek Besarábiába Varsó környékéről, ahová ugyancsak azelőtt nem sokkal telepedtek le. Nagy kedvezmények vonzották ide a németeket, mire nézve jellemző, hogy a tatárok által elhagyott földeken annyi birtokot szánhattak meg, amennyire éppen szükségük volt. Ezenkívül adókedvezményekben részesültek, sőt A/. állatállomány növelésére és a mezőgazdasági felszerelésük kiegészítésére állami segélvt is kaptak. Az ezer telepes család Cetntea-Alba megye területén nyolc telephelyet alapított, melyekből idővel egy-egy falu fejlődött ki. 1816-ban svájci eredetű francia telepesek négy telepet létesítettek. 1817-ben újabb 96 német telepes család költözött Besarábiába s egy helyen letelepedve alapították *Teplitz* nevű falut. 1824 és 1826 között a svájci *Vaud* kantonból átvándorolt francia telepesek a tatárok által elhagyott *Asabafî* nevű falut szállották meg s a falu nevét is átvették (Chabag). Ez a francia telephely néhány évtized alatt egész Besarábia legvirágzóbb telephelye lett: a szorgalmas francia telepesek a homokos, terméketlenül hagyott területen meghonosították a szőlőtermelést és a kert-

kultúrát elterjesztették az őslakók közt.¹⁵⁾ 1833-ban württembergi telepesek egy falut, egy évvel később két új falut alkottak. Ezt követően évről-évre újabb, főleg német telepesek vándoroltak Beszarábiába s ott még tíz falut létesítettek.¹⁴⁾

A német telepeseket a rendkívül előnyös feltételek bírták rá a ra, hogy többezer kilométeres utat megtegyenek és egészen más természeti környezetben új életkörülményeket teremtsenek. Földigénylésüket jóformán nem is korlátozták. Az ingyen szerzett földön kívül mezőgazdasági felszerelésük kiegészítésére, lakóházaik és a mezőgazdasági épületek felépítésére pénzsegélyt s nyersanyagot kaptak. Harminc évre terjedő adómentességet élveztek katonai szolgálat alól fel voltak mentve, főkéletes szabadságban gyakorolhatták régi jogszokásaikat és vallásukat, bizonyos kérdésekben önkormányzatuk keretei között szabadon dönthettek, az ipart és kereskedelmet saját hasznukra űzhatték. Közigazgatásukat is maguk intézték, a szentpétervári kormány mellett pedig egy állandó képviselőjük volt, aki jogaik védelmét látta el. Az 1861. évi népszámlálásakor Beszarábiában 24.130 németet találtak az orosz hatóságok.¹⁷⁾ akiknek száma tisztán csak a természetes szaporodás által 1897-re 60.206 főre emelkedett¹⁸⁾. Az 1930-as román népszámlálás 81.039 beszarábiai németet tüntet fel, míg az 1040. évi visszatelepítés alkalmával 86.000 német telepes — mind a XIX. század folyamán átköltözött telepesek leszármazottjai -- tért vissza Németországba.

Érdekes azonban, hogy a telepítés azonkívül, hogy a telepesek által megművelt birtokokon magas színvonalú szőlő- és kertkultúrát hói ásitottak meg — nem érte el a követett célt: a helybeli lakosok mezőgazdasági kultúrájának közvetlen példa segítségével való emelését. Ebben nagy része volt a német telepesek elzárkózásának, mert „azokat az előnyöket, amelyeket a cári kormányok nekik biztosítottak, kizárólag saját gazdagodásukra és jó életmódjukra használták fel”.¹⁹⁾ Beszarábia kormányzóinak jelentései arról számolnak be, hogy „a német telepesek nemcsak elszigetelődnek, szomszédaik mezőgazdasági kultúráját nem befolyásolják, hanem mindenben csak a saját hasznukra törekednek.”²⁰⁾

Az orosz hatóságok a németeken kívül *bolgárokat* is telepítettek Beszarábiába. Az orosz-török háborúk alkalmával — s így az 1828-29 évi háborúban is — a török uralom alatt lévő bolgárok sok szolgálatot tettek a megszálló oroszoknak, még fegyverrel is támogatták a törökök üldözését. Emiatt az orosz csapatok visszavonásakor ezeknek a bolgároknak el kellett menekülniök s az orosz csapatokat követve, Beszarábiában telepedtek le. Az orosz hatóságok nem zárták el a bolgár menekülőkötől lett telepesek kívánságai elől, noha a bolgárok nem részesültek ugyanolyan mértékű kedvezményekben, mint a németek. 57 ilyen kisebb falu létesült ekkor, de számuk csakhamar megcsappant, mert a járványok és a rossz termés miatt beállott éhínség visszavándorlásra kényszerítette egyrészüket. 1856-ban összesen 42.216 bolgár nemzetiségű lakost találtak az összeíró orosz hatóságok.²¹⁾ A beszarábiai bolgár telepesek nagyobbik része román

¹⁵⁾ A chabagi telepítést és a telepesek száz éves történetét külön monográfiában írta meg *André Anselme'* La colonie suisse de Ohabag. Bessarabie. Cetatea-Alba. 1925.

¹⁶⁾ *I. Nisfor*: Populatia Rasarabiei, 1819—1919. Arhiva pt. stiinta si reforma sociala, I. évf. (1919) 302. 1.

¹⁷⁾ *Zamfir C. Arbore*: Basarabia in secolul XIX. Bucuresti, 1919. 251.

¹⁸⁾ *Alexandru Kidéi*: Este populatia Rasarabiei eterogena? *Societatea Meina* VI. évf. (1929), 12—13. 1.

¹⁹⁾ *P. Cazacu*: Moldova dintre Rrut si Nistni. 1812—1818. Iasi. 82. 1.

²⁰⁾ *P. Cazacu*: i. m. 82. 1.

²¹⁾ *I. Nistor*: i. m. I. helyen 304 1.

uralom alá került, amikor a párisi szerződés értelmében három megyét Beszarábiához csatoltak. Ezeket a telepéseket jóformán mindenükből kiforgatták. Ezt lehetővé tette egy törvény a bolgárok jogállásának szabályozásáról. (1874). A törvény, a bolgár telepéseket a kivándorlási feltételek kényszerű elfogadására kötelezte, hogy az ott lakó románoknak a bolgárok közé való „beolvadását“ meggátolja, akik így minden vagyonukból kiforgatva, kártérítés nélkül lopakodtak vissza Bulgáriába. A berlini egyezmény ezeket a beszarábiai megyéket visszaadta Oroszországnak s ennek kárpótlásaként kapta Románia az észak-dobrudasai megyéket (Régi-Dobrudzsát). A még vissza nem vándorolt telepések az orosz uralom alatt újra békésebb életkörülmények közé kerültek s a visszavándorlás üteme is idővel megakadt. A bolgár telepések lassan jobb viszonyokat küzdöttek ki maguknak, úgy, hogy az elhagyatott és emelkedésre nem kész orosz és román falvakhoz viszonyítva „a bolgár falvak képe — egykori beszámoló szerint — a lakók viselete, a népesség általános egészségügyi állapota, mind magán viseli a megelégedés, sőt a jólét jegyeit“.²²⁾

Az orosz kormány néhány ukrán és kozák telepet is létesített Románok és cigányok is hozzájutottak néhány faluhoz, úgy hogy Beszarábia tarka etnikai képét nem utolsó sorban a telepítések révén nyerte. A telepes emberanyagban nagy számmal szerepeltek a zsidók is, akik 1082 mezőgazdasági családi üzemhez jutottak, s mintegy 10.589-en telepedtek le. Az orosz kísérlet azonban nem járt eredménnyel, a zsidóknak csak igen kis százaléka tért át a földművelésre. „Ezen telepék létesítését követő idő múlva meg lehetett figyelni, hogy a zsidó telepések inkább kedvelik a keleskedelmet, mint a földművelést — írja a telepítés egyik tanulmányozója. Ezért a föld növelésére keresztény munkásokat fogadtak, míg ők a természettel kereskedtek.“²³⁾ Egy 1871-ben végrehajtott ellenőrzés alkalmával kitért, hogy a zsidók a kedvezményesen nekik juttatott földeket főleg kozákoknak és románoknak adták el. Azok pedig, akik még megtartották a birtokukat, rosszul gazdálkodtak. „A zsidó falvak igen nyomorúságosak — olvassuk egy beszámolóban — a föld műveletlenül áll. a/ állatok leromlottak. míg a düledező házak tulajdonosai, mint valami kalandorok járnak Beszarábiát.“²⁴⁾

2. A nagyromán problémák közt valójában a legnagyobb jelentőségű cselekedet az agrárreform volt s az általa követett cél a földtulajdon nacionalizálása²⁵⁾ A mezőgazdasági telepítés kezdetben mint az agrárreformot kiegészítő tevékenység szerepelt s természetesen ugyanabban a gondolatkörben, ugyanazoknak a céloknak a megvalósítását végezte, mint nagyobb keretekben és nagyobb szervezettel az agrárreform. Már az agrárreform megvalósításáról szóló törvények megalkotásakor felmerült az a terv, hogy az agrárreform során egyes helyeken a földszükséglet ki nem elégíthető volta miatt földnélkül maradó elemeket olyan vidékekre kell vinni és ott letelepíteni, ahol a helyi földszükséglet kielégítése után még rendelkezésére áll a hatóságoknak föld. Az agrárreformtörvényeket megalkotók ugyanakkor mindazoknak a területeknek a betelepítésére is gondoltak, „amelyeken a nemzeti

²²⁾ Zamfir C. Arbore: i. m. 206.!

²³⁾ I. Nistor: i. m. I. helyen 306. lap.

²⁴⁾ Zamfir C. Arbore: i. m. 112 l.

²⁵⁾ Venczel József: Erdély és az erdélyi román földreform. *Hitel*. Kolozsvár, 1940—1941. 3—4. sz.

etnikai elemet a román élet új központjainak létesítésével kellett megerősíteni.²⁶⁾

A *Nemzeti Liberális párt*²⁷⁾, a *Nemzeti Parasztpárt*²⁸⁾, a Mezőgazdák *Egyesülete* (Societatea Agronomilor)²⁹⁾ és az agrárkérdés egyes szakértőinek³⁰⁾ részletes agrárreform tervei felölelik a telepítés kérdését is és főleg külföldi példákra támaszkodva a román telepítéseket szükségesnek és indokoltnak nyilvánítják. Mindezek a tervezetek s a bennük kifejezésre juttatott törekvések átmentek az agrárreform törvényekbe is. A nagyromániai telepítési tevékenységet szabályozó intézkedések ugyanis neon külön telepítési törvényben öltöttek formát — erre csak később került sor — hanem az agrárreformtörvények végleges kibocsátásakor azokba foglaltan jelentek meg. Az első, Beszarábiát érintő agrárreformtörvény úgy intézkedik, hogy a kisajátított földet három kategóriába kell sorozni: egész birtokokra, melyeket a teljesen földnélküli elemek egészben kapnak meg, *kiegészítő* részekre, melyeket a törpebirtokos mezőgazdák üzemeinek növelésére kell fordítani és *telepes-birtokokra*, melyeket az egyes helyeken fölöslegben maradt birtokokból más vidékekről hozott román parasztok földhözjuttatására kell fordítani. A törvény a telepes birtokok terjedelmét 6—8 hektárban állapítja meg és arról intézkedik, hogy a telepeket kizárólag falvakban összefogva lehet létesíteni. A szétszórt, tanyai telepítési eljárást az orosz tapasztalatok miatt nem követték. Másrészt a telepítések révén idegen népelemek, a kisebbségek közé románokat kellett helyezni s ezeknek nem lehetett állandó állami támogatást és biztonságot nyújtani a szétszórt telepeken.

Az Ókirályságot érintő agrárreform-törvény külön fejezetben foglalkozik a telepítéssel. Ez a fejezet változatlan formában került át a többi tartomány agrárreform törvényeibe is: kivételt éppen Erdély, a Bánság és a Partium-beli részek telepítési anyagát szabályozó szakasz képez, mely külön intézkedik az 1885. január 1. után a magyar állam által földhöz juttatott telepesek viszonyainak szabályozásáról. Ennek a szakasznak az alapján a volt magyar telepesek telephelyének kiterjedését csökkentették s a csökkentés alapjául az agrárreform törvényben a román telepeseknek juttatandó telephely mértékét vették.

„Ott ahol nincs elegendő föld, hogy birtokbahelyeztessenek az összes jogosultak — így rendelkezik az ókirályságbeli agrárre-

²⁶⁾ *Ioan Laworschi*: i. m. 57. l.

²⁷⁾ *Cercul de Studii al Partidului S'ational Liberal: Reforma Agrara. II. kiadás Iași 1918.*

²⁸⁾ *I. Mihatache*: *Proiectul legii de impropietare a túranilor*, Bucuresti, 1922.

²⁹⁾ *Viata Agricola*. II. évi. (1920). 3. sz.

³⁰⁾ *Maximilian Popovici*: *Un testament de politică agrară*. *Arhiva pentru stiinta si reforma sociala*. I. évf. 1. sz. 65—85. l.

farmtörvénynek a telepítés tárgyában intézkedő 87. §-a — ezeknek egyrészt a *telepítési vidékekre* (regiuni de colonizare) kell vinni. Ezt a választást maguk a lakók végezzék, ha pedig ezen az úton békés eredményre jutni nem lehet, a helyi földbirtok rendező bizottság fogja a kijelölést megejteni.“ Egy-egy telepes birtok terjedelmét a 92. §. 7 hektárban állapítja meg; ezen kívül közlegelőben és házhelyben részesednek a telepesek. A törvény képviselőházi vitája alkalmával volt olyan képviselő, aki elegendőnek tartotta az 5 hektáros telepes üzemek létesítését is. De a 7 hektáros telepes családi üzem sem bizonyult életképesnek, amit az is igazol, hogy a mai háborúban Romániához csatolt Beszarábiában és Trasznisztriában már 25 hektáros telepes üzemekben történik a telepítés — amint azt hírlapi közlemények jelentik. A telepítési tevékenység jogi kereteit megszabó intézkedések tulajdonképpen anyagát az okiráltságbeli törvény XV. fejezetének 114—119. §-ai, a vele azonos szövegű erdélyi törvény XV. fejezetének 113—118. §-ai és a bukovinai törvény XIV. fejezetének 86—91. §-ai tartalmazzák.“¹⁾

A telepítés nagy körvonalakban előírt megvalósítására a *Kisajátítás Központi Intézetét* bízták meg. (Casa General» a Inpropriarii). Ez az intézmény egészen 1929-ig működött, amikor a minisztériumok új megszervezésével s a földművelésügyi minisztérium igazgatásának átalakításával egyidőben a telepítés irányítását egy új intézmény, az *Agrárreform Végrehajtásának Igazgatósága* (Direcția Aplicării i Reformei Agrare din Ministerul Agriculturii) vette át.

A Kisajátítás Központi Intézete volt az, mely ez alatt az idő alatt a nagyromániai telepítés egész technikai irányítását vezette, tehát mindenekelőtt kijelölte a telepeseket és azokat a vidékeket, melyek ritkán lakott voltak miatt még rendelkeznek olyan területekkel, melyeket az agrárreform nem vett igénybe. Ez az intézmény volt az, mely meghatározta azokat a vidékeket, ahol új falvak teremtésére nyílik lehetőség s azokat a már meglévő falvakat is, melyeket hozzátelepítéssel ki lehet, vagy ki kell egészíteni. Az intézmény szervei indokolt esetben a telephely kiterjedését is esetről-esetre megszabhatták, eldöntve egy-egy telepes üzem nagyságát, szem előtt tartva a helyi szükségleteket és a fejlődés lehetőségeit. A Kisajátítás Központi Intézete volt hivatott a szükséges építkezések megtételére s ezek helyének kijelölésére is.

A telepítési törvényszakaszok — legalább is a törvényben —

³¹⁾ Az agrárreform törvények ismertetését megtaláljuk *Móricz Miklós* idézett könyvében. Az erdélyi román agrárreformmal többen foglalkoztak. *Oberding József György* tanulmánya (Az erdélyi agrárreform. Kolozsvár 1930.) az első nagyobb összefogása a kérdésnek; A probléma újabb egészen érdekes adatait tárja fel *Venczel József* előbb már idézett tanulmányában.

előírják azt, hogy a Kisajátítás Központi Intézete a telepítés mi-nél több ágazatában vállaljon részt. Az Intézet ezért köteles volt az építkezési anyag tárolására anyagraktárakat, szerszámraktára-kat, mezőgazdasági eszközraktárakat és vetőmagraktárakat léte-síteni és a telepesek kérésére azoknak csetről-esetre kivizsgált és meghatározott összegű hitelt nyújtani.

Az új telepes falvaknak bizonyos értelemben mintafalvaknak kellett volna lenniök s ezért a telepítő hatóságoknak gondoskod-niok kellett arról is, hogy a telepesek nem a eaját kedvük és íz-lésük szerint építkezzenek. Ezért a Kisajátítás Központi Intézete a *Kataszteri és Technikai Munkák Igazgatóságával* (Directiunea Cadastrului Si a Lucrarilor Technice) együttműködve köteles volt a telepesek építkezéseit ellenőrizni és irányítani s a telepesek építkezéseinek előmozdítására hitelnyújtással és az építkezési anyagok beszerzésével azokat támogatni. A hiteleket a Kisajátí-tás Központi Intézete nyújtotta az évenkénti költségvetési téte-lekben a földművelésügyi minisztérium terhére erre a célra ki-utalt hitelkeret mértékéig. A hitel a telepes hozzájárulásával volt arányos; ötévi kamatmentességet élveztek az adósok s az össze-get 40 év alatt egyenlő részletekben kellett visszatéríteniök.

Modern és eredményes telepítési tevékenységet ilyen általá-nosságban mozgó törvényes rendelkezéssel lebonyolítani nem le-hetett. A törvényalkotók közt valójában nem volt a telepítésnek egyetlen képzett, tapasztalt, széleslátókörű vezetője sem. Ez a törvényes szabályozás nagyvonalú telepítés teljesíthetésére még akkor sem lett volna elegendő, ha a telepítést végző szervek és hatóságok az előírásoknak mindenben engedelmesked-nek s annak hézagait rugalmas alkalmazkodással kitöltik. A tele-pítés sikertelen voltát már előre eldöntötte nemcsak ez a hiányos és tökéletlen törvényes szabályozás, hanem a gyakorlati megva-lósítás előrelátható módja is. A hatóságok könnyelműséggel, nem-törődomséggel és korrupcióval végezték a telepítést.

Az első világháborút megelőzően az ókirályságban és Dob-rudzsában végrehajtott telepítések elegendő tapasztalatot nyújt-hattak volna a telepítés módját illetően. Mindez azonban nem volt ekgendő s hasonló tapasztalatok gyűjtése tovább folyt Nagy-romániában is. Viszont valósággal botrányos méreteket öltött 'ez a tapasztalatszerzés akkor, amikor az ország határain kívül lakó elemek betelepítéséről volt szó. Már 1922-ben Minisztertanácsi Naplóban kinyilatkoztatott jog alapján megkezdődött a Bulgá-riával határos Quadrilater macedo-románokkal való betelepítése. 1925-ben egyszerre 1500 macedo-román telepes érkezett meg a Quadrilaterbe, úgy, hogy a telepítést végző hatóságok még csak nem is fogadták őket, s a „telepesek“ jórésze végül éhesen és betegesen szétszéledt. Ezek a telepesek lényegesen jobb életkörülmények közül vették ki, mint amilyenbe helyezték s a tele-

pítés legtöbbször anyagi pusztulást, egészségének elvesztését és családjának nyomorúságát eredményezte. Emiatt a telepítés jövőbeli célkitűzései voltak veszélyeztetve. Számtalan, jórészt minisztertanácsi naplóval létesített határozat született ekkor, melyek kivétel nélkül valamely telepítési eljárás közepén már elkésve intézkednek a telepítés befejezhetése érdekében. Jellemzően szolgál, hogy 10 év alatt összesen 59,000.000 lei rendkívüli hitelt kellett a már folyamatban levő telepítésekre igénybe venni. Ezekből a pénzekből építettek a kijelölt telephelyre megérkező telepeseknek közös barakokat, hogy addig azokban lakjanak, amíg az önálló családi házakat fel nem építik.

A Kisajátítás Központi Intézete által több mint egy évtizeden keresztül folytatott telepítési tevékenység eredményeit részletesen, adatszzerűen és külön egyetlen forrás sem tünteti fel. Azt azonban, hogy milyen volt az az eljárás, amit követtek s milyenek az eredmények, melyeket elértek, jellemzően mutatják egy beszámoló szavai. „A Kisajátítás Központi Intézete által elkövetett hibák közül az egyik legnagyobb az volt, hogy a házak felépítésére szolgáló anyagokat megkésve bocsátották a telepesek rendelkezésére. Ez a tény váltotta ki azt a következményt, hogy több telepest az őslakó török és bolgár családokhoz kellett beszélni, ami a kisebbségi lakosság körében sok elégedetlenség és több esetben véres kimenetelű összeütközés forrása lett. Egy másik következmény az volt, hogy a telepesek első lakásai valódi viskók voltak, melyeket később állattalókká kellett átalakítani“³²⁾

Jórészt ezek a körülmények s az időközben felmerült és hirtelen el is simított visszaélések idézték elő azt, hogy a minisztertanács 1929-ben a Kisajátítás Központi Intézetének azonnali felszámolását rendelte el. Egyidejűleg — egy külön önálló telepítési törvénytervezet megalkotásáig — egy ideiglenes jellegű *Telepítési Kormánybizottságot* (Comisariatul Guvernului pentru Colonizări) létesítettek a Földművelésügyi Minisztérium mellett és annak alárendelve. Ahogy *I. Mihalache*, az első önálló telepítési törvény megalkotója, a törvényjavaslat indokolásában mondotta volt: gyakorlati szükségletek kényszerítették a kormányt ennek az átmeneti jellegű telepítési kormánybizottságnak a létesítésére, hogy „gazdaságosabb“ kezdeményezések születhessenek tevékenysége nyomán.³³⁾

A telepítési hatóságok gyors újjászervezését 1929 nyarán a dobudzsai telepítés különleges fejleményei is siettettk. Megismétlődött az, ami a romániai telepítések történetében már többször fordult elő, hogy több ezer telepes már a helyszínen volt s

³²⁾ *Ioan Iaworschi*: i. m. 71. 1.

³³⁾ *I. Mihalache*: *Expunere de motive la lege asupra colonizării din 1930.*

még semminemű gondoskodás nem történt fogadásukra és elhelyezésükre. A minisztertanácsi napló nemcsak az ideiglenes kormánybizottságot létesítette, hanem azonnali intézkedéssel mintegy 2000 telepesnek családonként 2500 m² házhelyet adott, a Földmivvelésügyi Minisztériumot pedig utasította, hogy az építkezéshez szükséges faanyagot sürgősen bocsássa a telepesek rendelkezésére. Rendkívüli hitelnyújtás címén 70 millió lejt szavaztak meg, melyből 20 millió lejt 1929-ben igénybe is vettek s abból mintegy 1250 új házat építettek fel, mind Új-Dobrudzsában.

Az 1930. évi telepítési törvényjavaslat parlamenti tárgyalásának befejezéséig, az agrártörvények és az ezt kiegészítő minisztertanácsi napló intézkedései folytán 33.093 telepest juttatott ez a tevékenység telephelyhez:

Tartomány:	Telepesek száma:	A telephelyek kiterjedése ha-ban
Ókirályság	8.028	39.337
Dobrudzsza	12.845	139.155
Erdély és a Bánság	4.022	30.117
Bukovina	572	2.860
Beszarábia	7.626	44.622
Összesen	33.093	256.091

Ezeket az adatokat az ideiglenes Telepítési Kormánybizottság ellenőrzése és igazolása után tették közzé és az 1930. évi önálló telepítési törvényjavaslat indokolása tartalmazza. Az indokolás nem tünteti fel részletesebben legalább vármegyékre is felosztva a telepesek számát s a nekik juttatott telepesbirtok átlagos nagyságát sem. Az ilyen adatoknak s az ílymódon közzétett adatoknak legfeljebb propaganda értéke van s azokból mindössze azt tudjuk meg, hogy a legtöbb telepes családot Dobrudzsában helyezték el, Erdélyben viszont (a történelmi Erdélyt érve alatta) egyetlen telepes családot sem, mert az összesen 30.117 hektár telepes üzemben elhelyezett 4022 telepescsalád főleg a Bánságban, néhány pedig a Pantiumban telepített le.¹⁾

A romániai telepítéseknek ebben az első szakaszában hajtották végre az erdélyi agrárreform törvény 10. §-nak rendelkezéseit, mely úgy szól, hogy „az 1885. január 1-e óta telepített telepes birtokai kisajátítandók a 86. §-ban felsorolt igényjogosultak, az azon a vidéken juttatható földbirtok illetmény mértékéig.“

³⁴⁾ *Sabin Opreneu: Regiuni de colonizare in România. Observatorul Social-Economic. I. évf. (1930). I. sz. 62. I. Luu Costechi, a Telepítési Hivatal igazgatójának adatait közli, melyek sokszor meglepő eltéréssel módosítják a fentebb közölt adatokat. E szerint a nyugati határvidéken 4274 családot 50.377 (!) hektáron juttattak telephelyhez. A Quadrilaterben 11,551 családot, viszont 182.068 hektáron helyeztek el. A Quadrilaterben 8, a nyugati határon 17 — a közlés szerint — „új falut“ helyesebben körzeti telepet létesítettek. Az állam hatalmas összeget, 176,500.000 lejt költött ezekre a telepítésekre, 2500 házat építettett és 60 kutatót.*

A Romániához csatolt volt magyar területeken 1894. és 1913. között 25 községben volt telepítés, míg azok közül 8 község önálló telepítés volt, a többi hozzátelepítés. Ezáltal 2000 telepen majdnem 15.000 fő telepest helyeztek el. A telepesek átlagos juttatása 24 hold volt, összesen pedig 48.296 katasztrális holdat vettek erre a célra igénybe. A román törvény 10. §-a értelmében a telepes birtokok 7 kat. holdig kerültek kisajátítás alá, olyan vidékeken pedig, ahol az igényjogosultak száma nagy volt. ennél is kevesebbet hagytak meg. Ezzel szemben ugyanazokon a vidékeken a románoknak 16 holdas telepes birtokok létesítését eszközölték ki s valójában ilyen üzemekbe történt a földművesek letelepítése. „A telepesek kisbirtokainak a törvény által előírt megcsonkítása a legantiszociálisabb intézkedése az agrárreformnak, — írja *Oberding József György* — mert hiszen a teljesen kultúrátlan területeket az ő verejtékes munkájuk tette termékennyé s kisbirtokaik a település óta megnövekedett családjuknak csak épp hogy a megélhetést biztosították.“³⁸⁾

A telepeseknek az agrárreform által elszenvedett veszteségeiről kimutatást is közöl *Oberding József*.³⁹⁾ Az adatok szerint a telepesek agrárreform előtti 46.090 kat. holdat kitevő birtokából a kisajátítás után csupán 16.913 maradt meg. A telepes birtokok háború előtti 23.6 átlagterjedelméből a kisajátítást követően 8.5 kát. hold maradt. Volt olyan község is, ahol csak 4 holdat hagyott meg egy-egy telepes kezén a kisajátítás. A telepeseknek a Nemzetek Szövetsége előtti panasza a kártérítési összeg felét felémésztette s a magyar telepesek sorsa ettől kezdve a szegénység, elhagyatottság és üldöztetés volt. 1802 telepes emiatt kénytelen volt még megmaradt birtokrészének és házának eladására s részben Amerikába, vagy a trianoni Magyarországra való kivándorlásra.

3. Az eddig szerzett tapasztalatok, főleg pedig a telepítési tevékenység nagyobb arányai és jövőbeli tervei miatt alkottatott meg az 1930. évi július 17-i törvény, melyet a parlament és a szenátus 1930. évi június hó 30-án fogadott el. A törvény életbe léptetésétől kezdve a telepítés már nem mint a földreformot kiegészítő tevékenység, hanem mint különálló, sajátos célokkal és külön intézményekkel rendelkező állami intézkedés szerveztettek meg. Másrészt a törvényben vagy kifejezetten, vagy hallgatólagosan kinyilatkoztatott intenciók szerint már nem annyira a szociális igazság, hanem egyéb célok voltak előtérben.³⁷⁾ „Nem a jogosultak földnélkülisége determinálta a tevékenységet, — írja

³⁵⁾ *Oberding József György*: Az erdélyi agrárreform. Kolozsvár, 1930, 72. l.

³⁶⁾ *Oberding József György*: i. m. 73—74. l.

³⁷⁾ *Parecz György*: Az új telepítési törvényhez. *Magyar Kisebbség*. IX. évf. (1930) 573—376 l.

Iaworschi — hantin egyes vidékek bizonyos ténybeli helyzete, vagy azért mert a népesség ritka s emiatt a gazdasági élet kevéssé fejlett volt, vagy azért, mert a román etnikai elemnek szüksége van a megerősítésre a román telepesek odavitelével. A törvény 1. §-a csak a ritkán lakott területeken új központok létesítésének megkönnyítéséről s a gazdasági élet megerősítésének érdekében beszél, de a törvény egész tartalmából kitűnik a törvényhozó abbéli törekvése, hogy a határmenti vidékeket az ott elhelyezett román telepesekkel megerősítse.³⁸⁾

A törvény számol a telepítés alkalmával addig szerzett tapasztalatokkal, mert telepítés alatt már nem csak „a jelen törvényben meghatározott feltételeknek megfelelő elemek elhelyezéséről”, hanem „ezen elemek kedvezőbb körülmények között való gondozásáról” beszél. A törvény intézkedik a terület kijelölése tárgyában, amennyiben egyrészt a „Telepítés céljait szolgáló ingatlan „alap”-ot létesít: másrészt nagyvonalakban körülírja a telepítést lebonyolító szervek számára, hogy telepítési tervet alkossanak, melyben a helyi szükségletek az ország egyetemes érdekei, a rendelkezésre álló föld s a kérvényezők száma szerint döntsék el a telepítésre szánt földterületek kiterjedtségét, vidékét és helyét. A törvény első ízben intézkedik a telepesek *személyi* kérdéseit s a telepesek *kiválasztását* illetően. A telepesnek egészségesnek, fiatalnak, újonnan házas és egészséges gyermekkel megáldott embernek kell lennie. Ezenkívül a katonai szolgálat teljesítését is igazolniok kell a kérvényezőknek s azt is, hogy politikai jogaik gyakorlását nem függesztették fel. Kivételt a határon kívüli románok számára alkottak, akik ezek alól a követelmények alól részben felmentettek. A törvény szerint előnyben részesítendőek voltak azok, akik kis tőkével rendelkeztek, írni-olvasni tudtak, vagy valamely alsófokú mezőgazdasági iskolát sikerrel elvégeztek. Fontos iogi értelmű körülírásokat is tartalmaz a törvény s főleg a visszaélések elkerülése végett hozott sok rendelkezést.

Míndezeknek keresztülvitelére a törvény új önálló intézményt, a *Telepítés Nemzeti Hivatalát* (Oficiul National al Colonizării) teremtette meg. Román viszonylatban a telepítési anyagot szabályozó törvények között az 1930-as törvény kétségkívül újabb haladást jelent s noha — a modern telepítési tevékenység máshol gyakorolt módozatait és eljárás-módjait tekintve — ez a törvény sem mondható kifogástalannak, az ennek alapján s keretei között megszervezett telepítési tevékenység volt a legeredményesebb.

A Telepítés Nemzeti Hivatala mint autonóm állami intézmény a Földművelésügyi Minisztériumnak rendeltetett alá. A Hivatal Igazgatótanácsa volt illetékes — az intézmény minden jelentős kérdésében dönteni, kezdve a rendelkezésre álló területek ideiglenes haszonbérbeadásától, a telepítési tervek megalkotásáig s a közérdekű munkák elvégzéséig.³⁹⁾ Az Igazgatótanács határozatait a pvakmrlatban a Hivatal alsóbbrendű szerveinek kellett megvalósítaniok. Szükség esetén a hivatal *r* telepítés helyén kirendeltségeket is létesíthetett. A hivatal működését pénzügyileg az évi költségvetésben a Földművelésügyi Minisztérium költségvetésének keretei között kiutalt évi állami szubvenció, adójövedelem és az ideiglenesen haszonbérbe adott telepítésre kisajátított területek jövedelmei biztosították. A pénzügyi támogatás azonban emiatt esetről esetre változó mértékű volt, ami károsan befolyásolta a tevékenység lendületét.

³⁸⁾ Ioan Iaworschi: i. m. 75. 1.

³⁹⁾ *Oficiul National al Colonizării: Harca de scamn asupra operei de colonizare infiuptuita. Buletinul Informativ al Ministerului Agriculturii si Domeniilor. IV. évf (1933). 12. sz.*

A Hivatal első teendője a múltban végzett telepítések felülvizsgálása s a telepesek igazolása volt. Ez alkalommal is a romániai telepítéseket kísérő állandó hibák, visszaélések tűntek ki, így pl. az, hogy telephelyhez jutott sok telepítési hivatalnok és több olyan szabadfoglalkozású, aki soha nem is látta a tulajdonába került telephelyet. A Hivatal működése már rövid idő alatt sokat javított a telepesek helyzetén, főleg a Quadriaterben. Mindezeket is tekintetbe véve mégis jogos volt az a kritika, mellyel rövid idejű tevékenységét illették. „A telepítésre szánt alapok jórészt ennek a meg nem válogatott hivatalnokai karral és bonyolult bürokratikus mechanizmussal dolgozó intézménynek fenntartására fordították.”⁴⁰⁾ így pl. 1931-ben 12,163,400 lejt fordítottak a hivatalnokok fizetésére, ezzel a telepítés lebonyolításában résztvevő hivatalnokok személyenként mintegy évi 147.600 lejt kaptak, míg egy-egy telepes család átlag 11.000 lej állami támogatáshoz jutott.

Az 1930. évi telepítési törvény mindössze négy évig volt érvényben, s azt 1934-ben az államigazgatás szerveinek és intézményeinek átszervezése végett hozott törvénnyel felfüggesztették s autonóm jellegétől az Államvasutak és a Posta intézményén kívül minden más autonóm állami intézménnyel együtt megfosztották. A Telepítés Nemzeti Hivatalát 1934. július 1-től kezdve a Földművelésügyi Minisztérium egy alosztályként szervezték meg. Ezzel tulajdonképpen az egész telepítési ügyosztály fokozatos leépítése is megtörtént: ugyannyira, hogy amíg 1932-ben 85, addig 1936-ban már csak 47 hivatalnok dolgozott ezen az anyagon. Két éven' keresztül az 1936-ban hozott második telepítési törvény megalkotásáig, minden törvényes alap és szabályozás nélkül folyt a telepítési tevékenység. Az 1936. évi úgynevezett *második* telepítési törvény viszont semmi újítást, haladást vagy fejlődést nem jelent a romániai telepítés történetében, mert ekkor mindössze csak az 1930-as törvény újbóli életbeléptetése történt meg.

Az 1934. évi május 4-i törvény egyetlen szakasza a telepítés egész anyagát a Földművelésügyi Minisztérium közvetlen hatósága, ellenőrzés és irányítása alá rendelte. Később 4 évre kinevezett 3 tagú igazgatóság hatáskörébe tétetett át a telepítés vezetése s a Földművelésügyi Minisztériumban külön osztályt szerveztek a kérdés intézésére.

1930-ban az akkori földművelésügyi miniszter *V. P. Sassu* új törvényjavaslatot terjesztett be a telepítés szabályozásáról. A törvényt minden érdeklődés és vita nélkül szavazták meg a törvényhozás két házában. Az 1936. évi törvény⁴¹⁾ — amint már említettük — egyetlen lényeges újítást sem tartalmaz, s tulajdonképpen az 1930-as törvénynek megrövidített új kiadása és újbóli törvényerőre emelése. A törvény mindössze két irányban intézkedik új határozattal: az állam elővételi és kisajátítási jogát újabb területekre terjeszti ki, másrészt — minden vizsgálat és igazolás megejtése

⁴⁰⁾ *Vasile Th. Must.*: Un deceniu de colonizare in Dobrogea Noua. 1925—1935. București. 1935. 145. l.

⁴¹⁾ *Monitorul Oficial* 1937. ápr. 21. 93. sz.

nélkül — egyszerűen utólagosan törvénysítette és jogszerűvé tette az 1934. július 1. és 1936. évi április 4-e között eszközölt jogi szempontból nézve minden törvényes szabályozás és ellenőrzés nélkül végrehajtott telepítéseket. Ez a szakasz valójában intézményesen és folytatólagosan elkövetett visszaéléseket szentesített.

Ennek előzetes ismeretében gondolni lehet, hogy milyen volt eredményesség szempontjából az 1930. óta végrehajtott nagyromániai telepítés. A telepítés földszükségletének fedezésére — amint arra már utaltunk — az 1930-as törvény az állam elővételi és kisajátítási jogát biztosítja. A telepítés által követett különleges nemzeti célkitűzések elérhetésére az ú. n. „telepítési vidékeken”, így elsősorban a határvidékeken lakó kisebbségek, állandó kisajátítási veszélynek voltak kitéve.

Az 1930-as törvény által teremtett Telepítési Nemzeti Hivatal legelőször is megejtette a telepítésre szánt ingatlan alapok összeírását. Az adatok összesítéséből kitűnik, hogy 334.389 hektár terület állott akkor összesen a telepítés rendelkezésére. Ennek megoszlása tartományonként a következő:

Tartomány	A terület kiterjedése ha-ban
Ókirályság régi Dobrudzsával	78.290 hektár
Uj-Dobrudzsa	211.259 „
Bánság	13.795 „
Erdély	27.494 „
Bukovina	3.551 „
	<hr/>
	Összesen 334.389 hektár

Megyéenként így oszlott meg a telepítés rendelkezésére álló földmennyiség:

Megye	Terület ha-ban	Megye	Terület ha-ban
Arad	6.807	lasi	3.117
Bihar	6.224	lalomita	23.276
Botoşani	1.598	Ilfov	6.064
Brişeu	4.553	Râmnicul-Sărat	3.628
Caliacra	137.634	Szatmár	7.212
Krassó	307	Szilágy	6.857
Canăoui	2.421	Storojineţ	1.129
Constanţa	31.392	Temes-Torontál	13.488
Durohoi	85	Tulcea	3.890
Durostor	73.624	Tutova	6.015
Fălcu	430	Torda-Aranyos	392

Mindezek közé nincs beszámítva a beszarábiai terület, melyet külön kezeittek. 1933. április 1-ig a telepéseknek kiosztottak 280.047 hektárt. Az erdélyi és bánsági területeken a telepítésre jutó 41.290 hektárt ekkorra mind igénybe vették — a legtöbbet Temes megyében a legkevesebbet Torda-Aranyos megyében s a még rendelkezésre álló területek mind Uj-Dobrudzsa területén maradtak.

Már láttuk, hogy alkotmányban kifejezett tétel tiltja a nem romániai etnikai elemek telepítéssel való földhözjuttatását. Telekes Nagyromániában is csak román etnikai földműves lehetett.

tehát egyébként román állampolgárságú kisebbségek s így az erdélyi magyarok vagy székelyek a telepítésben mellőzött elemek voltak. Nem a sokat hangoztatott szociális igazság vagy gazdasági érdek, hanem a földnek az agrárreform során teljesen meg nem valósítható nacionalizálása volt elsősorban az a óéi, melynek érdekében a telepítést végezték. Ha alaposabban szétnézünk, látjuk, hogy Erdélyben pl. a székelység nagy szaporasága folytán állandó és ki nem apadó bő emberanyagot adott volna a telepítésre, s azoknak nagy tömegekben más vidéken való letelepítése elsőrendű szociális feladat lett volna.⁴²⁾ Egyébiránt a telepések kiválasztását az etnikai eredet figyelésén kívül a fentebb már közölt kritériumok szerint most nagyobb érvennyel ejtették meg. Egyenlő feltételek esetében az írni-olvasni tudók, vagy valamilyen alsóbbfokú mezőgazdasági iskolát végzett családos emberek, előnyben részesítettek. A határon kívüli románokkal szemben ugyancsak kedvezőbben kellett a hatóságoknak eljárniok. A politikai jogok szabad gyakorlását különösen fontosnak minősítette a törvény. „A telepítési vidékeken a kisebbségi elemek léte szükségyszerűen követeli, hogy a telepített földmivelő politikai jogait gyakorolhassa, hogy ezen vidékek románizálását a közéletre való tekintettel is meg lehessen valósítani“ — írja *laworschi*, aki az egész telepítésben mindig és mindenütt a románosítás elvét hangoztatja és követeli.⁴³⁾

Nagyromániai telepítésekről legjobb képet a megbízható és ellenőrizhető adatok nyújthatnának. Ezek az adatok világítanak meg igazában, hogy mennyiben volt eredményes a tevékenység s hogy az arra fordított hatalmas összegek és fáradság egyáltalában kifizető volt-e. Azonban mindössze a telepések *származási helyéről* s az általuk elfoglalt *telephelyek tartományoként!* és *megyéenkénti* megoszlásáról vannak adataink. Az adatokat a Telepítés Nemzeti Hivatala, a lasi-i Egyetem jog- és államtudományi kara mellett szervezett *Mezőgazdasági Törvénykezési Intézetnek*. (Institut de Legislatie Agrară) küldte meg s azokat *Ioan laworschinak* az intézet titkárnak többször idézett nagyobb tanulmánya közli.⁴⁴⁾

Telepések származási-hely szerinti megoszlása:

A telepések származási helye	száma
Az ország belseje	22.810
Macedónia és a Balkán félsziget	5.533
A jugoszláv Bánság és Magyarország	2.951
összesen	31.294

A romániai telepítés által követett célok közt egyik legfontosabb volt a külföldi román fajú elemeknek az országba való behozatala. Voltak olyanok, akik évégett nagyméretű népességátköltöztesre gondoltak, mely többszáz ezer embert is megmozgatott volna. Ezzel szemben az összes telepéseknek alig több, mint egynegyedét teszik a külföldi románok.

⁴²⁾ *Venczel József*: A székely népfölösleg sorsa. *Hitel* Kolozsvár, 1942.

3. sz.

⁴³⁾ *Ioan laworschi*: i. m. 96. 1.

⁴⁴⁾ *Ioan laworschi*: i. m. 100—101. 1.

A telepéseknek tartományokénti megoszlását tartalmazzák a következő adatok:

Tartomány	Megyék száma	Telepések száma	Telepes központok száma
Ókirályság	11	11.340	202
Új-Dobruzsza	2	14.401	260
Bukovina	2	515	40
Bánság	2	1.539	50
Erdély	5	3.499	62
Összesen	22	31.294	614

A telepéseknek részletesebb megoszlását tartalmazzák a következő táblázatok:

Megye	Telepések száma	Központok száma
<i>Ókirályság:</i>		
Braila	901	22
Constanta	3.483	87
Botosani	391	7
Dorohoi	17	1
Fălciu	69	3
Iasi	589	5
Ialomita	3.774	36
Ifov	1.218	12
Râmnicul-Sarat	489	3
Tulcea	288	25
Tutova	121	1
<i>Új-Dobruzsza:</i>		
Caliacra	8.528	163
Durostor	5.873	97
<i>Bukovina:</i>		
Cernaüt	463	9
Storojinet	52	31
<i>Bánság:</i>		
Krassó	30	5
Temes-Torontál	1.509	45
<i>Erdély:</i>		
Arad	1.056	16
Bihar	861	9
Szilágy	739	12
Szatmár	699	17
Torda-Aranyos	144	8
Összesen	31.294	614

Az adatokból kitűnik, hogy a legtöbb telepest Új-Dobruzsza két megyéjében helyezték el. Elvnek az országrésznek a sietős betelepítését a Quadrialaterhez fűződő román hatalmi érdekek váltották ki. 1913-ban, amikor Új-Dobruzsát mintegy 1609 km² kiterjedésben a románok megkapták, a tartomány 260.000 főnyi lakójából mindössze 6908, vagyis 2.7% volt román, míg 128.116 lélekszámmal a bolgárok az első helyen voltak (49.2%). Ezt az arányt kellett volna a telepítéssel a románok javára megváltoztatni, de ilyen viszonylag kevés számú telepessel sem ott, sem Erdélyben és a Bánságban a földterületek elrománosítását aligha lehetett elérni.

A telepítést Romániában 1933. után már kisebb keretek között végezték s az alább közölt adatok a tevékenység fokozatos leépítéséről tanúskodnak.

A telepítés helyzete az utóbbi években:

A telepések származási helye	A telepések száma			
	1933	1934	1935	1936
Ökirályság	1.479	1.786	769	812
Kapcsolt tartományok	351	538	302	158
Macedónia	886	179	84	62
Jugoszláv-Bánság	35	14	6	16
Összesen	2.751	2.517	1.101	1.048

Mindezek az adatok, noha igen kis- mértékben világítanak be a tevékenység részleteibe, határozottan mutatják, hogy nem minden telepítés jó telepítés és hogy vannak teljesen hiábavaló telepítések is.

A romániai telepítéseket a hagyományok jellemzik és határozzák meg. Ha a néhány év óta bekövetkezett változásokat a telepítés viszonyában vizsgáljuk, kitűnik, hogy a telepítésre legjobban igénybevett területek Romániáról leváltak s az oda letelepített földművesek elmenekültek, vagy szerződés vállalásával átköltözésre kötelesek. A telepítés is híven tükrözi a törekvéseknek és a cselekvéseknek elhibázott, mesterkél voltát.

Románia jövő telepítési politikáját ezek az előzmények eredményesség szempontjából kétségessé teszik. A már eddig megtörtént s valószínűleg bekövetkező változások a román állami igazgatásnak és mezőgazdasági politikának ebben az ágában is nagy feladatokat fognak magukkal hozni. Márpedig ilyen eljárással és ilyen eszközökkel a romániai telepítés jövő feladatait elvégezni semmiesetre sem lehet. Több, mint két esztendővel ezelőtt új intézmény, a *Nacionalizálási és Telepítési Államtitkárság* vette át a telepítés irányítását, a háború miatt azonban tevékenysége korlátozott és jóformán csak az ipari és kereskedelmi vállalkozások románosftását, valamint cigányoknak az egész országból Transznisztrába való kilakoltatását végzi. A háború után pedig a viszonyok rendezése, az ideológiai, gazdasági, társadalmi és közéleti berendezés konszolidálása csak későre hozhatják meg azokat a nyugalmasabb időket, melyek az eredményesebb és sikeresebb telepítésnek nélkülözhetetlen feltételeit jelentik. Nekünk ezzel kapcsolatosan az lesz a feladatunk, hogy a számunkra egyáltalában nem közömbös alakulásokat különleges figyelemmel kísé-
Markos András.